

А. С. Близнюк,
к. держ. упр., докторант, Міжрегіональна академія управління персоналом

DOI: 10.32702/2306-6814.2018.24.63

ФІНАНСОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ ВІТЧИЗНЯНОЇ РЕКРЕАЦІЙНОЇ СФЕРИ В УМОВАХ СТРУКТУРНОЇ МОДЕРНІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ

A. Bliznyuk,
Ph.D., Ph.D. student of the Interregional Academy of Personnel Management

FINANCIAL PROVIDERS FOR DEVELOPMENT OF THE DOMESTIC RECREATIONAL SECTOR
IN THE CONDITIONS OF STRUCTURAL MODERNIZATION OF THE ECONOMY

Проаналізовано сучасний стан фінансового забезпечення розвитку вітчизняної рекреаційної сфери в умовах структурної модернізації економіки. Розглянуто державні важелі фінансового забезпечення розвитку рекреаційної галузі, а саме: фінансово-кредитні (передбачають формування сприятливого фінансово-кредитного середовища для розвитку підприємницької діяльності у рекреаційній галузі) та податкові (спрямовані на оптимізацію кількості податків для підприємств рекреаційної галузі). Передбачено потребу у створенні механізму кредитування, розвитку мережі спеціалізованих фінансово-кредитних та інвестиційних структур, ефективній податковій політиці та ціноутворенні. Запропоновано стратегічні і тактичні шляхи вдосконалення фінансових механізмів державного регулювання розвитку рекреаційної сфери України.

Виділено такі державні важелі фінансового забезпечення розвитку рекреаційної галузі: фінансово-кредитні, що передбачають формування сприятливого фінансово-кредитного середовища для розвитку підприємницької діяльності у рекреаційній галузі (мікрокредитування, пільгове кредитування, державне субсидіювання, лізинг, тренінги з фінансово-кредитних питань для працівників галузі рекреації); податкові, котрі спрямовані на оптимізацію кількості податків для підприємств рекреаційної галузі, надання податкових пільг під конкретні проекти, головною метою котрих є вирішення регіональних і соціальних проблем, інвестування у рекреаційну сферу (податкове регулювання, оптимізація кількості і величини податків у рекреаційній діяльності; створення сприятливих умов для залучення інвестицій; бюджетне фінансування програм розвитку рекреації; надання податкових пільг).

Встановлено, що фінансове регулювання в рекреаційній сфері передбачає створення механізму кредитування, розвиток мережі спеціалізованих фінансово-кредитних та інвестиційних структур, ефективну податкову політику та ціноутворення. Розвиток рекреаційної сфери в цілому визначається суспільно-економічною системою, частиною якої вона є. Тому зміни в цій системі вимагають нових підходів, стратегічних і тактичних, в організації, управлінні, фінансуванні рекреації по всій її ієрархічній схемі.

The present state of financial support for the development of the domestic recreational sphere in the conditions of structural modernization of the economy is analyzed. The state levers of financial support for the development of the recreational sector, namely, financial and credit (including the formation of a favorable financial and credit environment for the development of entrepreneurial activities in the recreational sector) and tax (aimed at optimizing the amount of taxes for recreational enterprises) are considered. There is a need to create a mechanism for lending, the development of a network of specialized financial and credit and investment structures, an effective tax policy and pricing. Strategic and tactical ways of improvement of financial mechanisms of state regulation of recreational sphere development in Ukraine are offered.

The following state levers of financial support for the development of the recreational sector are allocated: financial and credit, which provide for the creation of a favorable financial and credit environment for the development of entrepreneurial activity in the recreational sector (micro lending, preferential crediting, state subsidizing, leasing, training on financial and credit issues for recreational workers); Taxes aimed at optimizing the amount of taxes for recreational enterprises, granting tax privileges for specific projects, the main purpose of which is to solve regional and social problems, investing in the recreational sphere (tax regulation, optimization of the amount and amount of taxes in recreational activities, creation of favorable conditions for attracting investments; budget financing of recreational development programs; granting of tax privileges).

It was established that financial regulation in the recreation sphere involves the creation of a lending mechanism, the development of a network of specialized financial and credit and investment structures, an effective tax policy and pricing. The development of the recreational sphere as a whole is determined by the socio-economic system, of which it is part. Therefore, changes in this system require new approaches, strategic and tactical, in the organization, management, financing of recreation throughout its hierarchical scheme.

In the conditions of crisis phenomena in the economy and deficit of budget funds, the work on the development and implementation of regional and local programs for the development of investment activities in the recreational complex becomes especially relevant. Such programs should be aimed at replacing state budget financing of investment funds, clusters, other investment infrastructure objects, attracting funds from foreign investors, and migrant workers. The experience of successful use of cluster structures as an effective form of investment cooperation should be popularized in Ukraine.

When attracting financial resources from international financial institutions, it is necessary to improve the process of creating effective business plans taking into account the specifics of recreational business. We believe that in Ukraine it is necessary to introduce the activity of a bank for investment projects on the development of recreational facilities. It will promote the effective development of recreational infrastructure in Ukraine and create competitive conditions for promotion of recreational product abroad. This approach should show the attractiveness of the recreational sphere for potential investors.

Ключові слова: рекреація, рекреаційна діяльність, інвестиції, фінансове забезпечення, ринок рекреаційних послуг, державне регулювання, механізми державного регулювання, фінансово-кредитні та податкові важелі.

Key words: recreation, recreational activities, investments, financial support, recreation services market, state regulation, state regulation mechanisms, financial and credit and tax levers.

ВСТУП

На сьогодні актуалізується потреба в реалізації державної та регіональної політики, а також цілого комплексу фінансово-кредитного механізму, спрямованого

на формування і ефективне використання рекреаційного потенціалу територій, пошуків шляхів і джерел ресурсів для забезпечення соціально-економічного розвитку, зростання ділової активності та підприємницької

ініціативи, збільшення зайнятості, надходжень до місцевих бюджетів і підвищення рівня та якості життя населення. Це зумовлено, насамперед, дефіцитом фінансових ресурсів, низькою інвестиційною привабливістю рекреаційних об'єктів, нерозвиненістю форм малого підприємництва, відсутністю глибоких ринкових перетворень, а звідси і можливостей застосування різних форм і методів фінансування.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Важливим кроком в напрямі ефективного інституціонального забезпечення державної рекреаційної політики України повинно бути також і вдосконалення її економічних механізмів, серед яких важливе місце займають фінансові (податкові, бюджетні) та інвестиційні заходи.

РЕЗУЛЬТАТИ

Фінансове забезпечення економічного зростання рекреаційної сфери базується на підтримці державними органами влади, заходів спрямованих на: розвиток державного та приватного секторів економіки, що фінансуються бюджетами різних рівнів; забезпечення розвитку структур і організацій фінансового та майнового типів, які повинні стати вагомим чинником фінансово-ресурсного забезпечення розвитку держави, так і її регіонів; інвестиційні проекти, пов'язані з вкладеннями у розвиток державної економічної бази, що дасть змогу вдосконалити рекреаційну інфраструктуру, стимулювати покращення маркетингової ситуації рекреаційних підприємств, підвищити рівень зайнятості та зростання доходів населення, за рахунок поповнення доходної частини державного й місцевих бюджетів; розширення обсягів діяльності підприємств рекреаційної сфери шляхом їхньої модернізації та зниження цін на послуги; детінізацію ринку, що буде сприяти появі нових суб'єктів господарювання, приваблених менш жорсткими умовами економічної діяльності. Однак на сьогодні розвиток рекреаційного комплексу вимагає суттєвих змін у площині оптимізації фінансового регулювання.

Перш за все розвиток рекреаційної індустрії має опиратись на нові механізми господарювання, ефективні організаційні структури, економічну свободу виробництва, що в умовах вільної конкуренції забезпечить насичення ринку високоякісними послугами і сприятиме економічному прогресу території.

Не зважаючи на наявність певних позитивних зрушень в напрямку здійснення фінансової підтримки сфери рекреації в Україні з боку держави, недостатньо ефективною та прозорою є процедура розподілу та використання коштів. Саме тому повинні бути розроблені чіткі і прозорі механізми формування фондів, розподілу коштів, встановлення відносин паритетності між регіонами, містами і навіть окремими суб'єктами рекреаційної сфери. Пріоритетність і надання певних пільг мають бути забезпечені тим проектам і програмам, що передбачають витрачання цільових коштів на пропозицію послуг в напрямках, наприклад, відновлення і розбудову рекреаційної інфраструктури на периферійних територіях.

Відповідно до існуючих нормативно-правових актів бюджетні кошти, що виділяються для сфери рекреації, мають спрямовуватися на: забезпечення підвищення якості та рівня безпеки національного рекреаційного продукту шляхом розроблення і впровадження стандартів та технічних регламентів у галузі рекреації; підготовку та поширення інформації про Україну, її рекреаційні можливості на міжнародному рекреаційному ринку та всередині держави; забезпечення ведення обліку та проведення моніторингу рекреаційних ресурсів шляхом розроблення і ведення реєстрів природних територій курортів, об'єктів відвідувань, рекреаційної інфраструктури; проведення за участю вітчизняних фахівців семінарів, конференцій, засідань за круглим столом з питань рекреації, засідань міжвідомчих двосторонніх, багатосторонніх та міжнародних робочих груп з рекреаційної сфери [1].

На нашу думку, в рекреаційній сфері України потрібно розробити ефективну стратегію регулювання цін та тарифів на свої послуги, яка б могла забезпечити не лише конкурентоспроможність українського рекреаційного продукту на міжнародних ринках, а й потреби в оздоровленні та відпочинку більшої частини населення держави.

Загальновідомо, що особливість рекреаційної сфери полягає в її розгалуженості та неоднорідності за різними показниками (видовим складом, формами власності, моделями організації та управління). Відтак задля підвищення фінансового забезпечення підприємств рекреаційної сфери потрібно враховувати взаємодію трьох змінних, а саме: змінну, яка включає сукупність ринкових законів, на основі яких здійснюється фінансова політика; змінну представлену показниками сучасної економіки України як на макро-, мезо- і мікрорівні; змінну, яка враховує специфіку та перспективи функціонування кожної з субгалузей рекреаційної сфери.

Специфіка рекреаційної сфери обумовлює необхідність поступової реформації форм власності і роздержавлення рекреаційних об'єктів. Тут варто відзначити, що першочерговому роздержавленню (мала приватизація) на курортах і в туристичних центрах повинні підлягати підприємства обслуговуючих, сервісних галузей (торгівля, громадське харчування, служби побуту тощо).

Потрібно відмітити, що кошти державного бюджету, виходячи з аналізу господарської практики, доцільно залучати до фінансування тільки перспективних проектів, що стосуються рекреаційного освоєння конкретних регіонів України і реконструкції вже діючих рекреаційних об'єктів: проведення пошукових і гідрогеологічних робіт по визначенню та вивченню унікальних лікувальних мінеральних ресурсів, і, в першу чергу тих, які призначені для оздоровлення населення; створення сітки об'єктів інфраструктури загального призначення в діючих рекреаційних об'єктах (будівництво доріг), інженерної і соціальної інфраструктури; проведення заходів по роздержавленню і приватизації в рекреаційній галузі; здійснення науково-методичного забезпечення; проведення заходів по реконструкції і розвитку природних ландшафтних рекреаційних парків і заповідних зон та центрів.

До того ж, мають бути розроблені прозорі механізми створення спеціалізованих цільових фондів, що можуть бути використані з метою фінансування рекреаційної сфери за рахунок субсидування і дотування окремих суб'єктів. Їх формування має відбуватися за рахунок створення сприятливих умов для залучення коштів господарюючих суб'єктів рекреаційної сфери, а також інвестицій, як у межах країни, так і з-за кордону.

Враховуючи важливість та специфічність функціонування і розвитку рекреаційної галузі, вирішення фінансових питань має базуватися на системному підході та враховувати наступні аспекти: раціональне і ефективне використання рекреаційних ресурсів на умовах сталого розвитку з метою формування національного рекреаційного продукту; впровадження системного підходу до регулювання соціально-економічних і фінансових взаємовідносин у рекреаційній діяльності, оскільки сфера рекреації охоплює різні галузі господарства, тому має бути прийнята концепція розвитку рекреації із чітким нормативно-правовим та соціально-економічним механізмом; функціонування рекреаційної галузі неможливе без наявності сучасної інфраструктури, тому основний напрям фінансування передбачає залучення коштів якраз у розвиток туристично-рекреаційної інфраструктури; сприяння розвитку внутрішнього та соціального туризму та рекреації [2]. Певна частка надходжень від рекреаційної галузі має направлятися на підтримку внутрішнього рекреаційного комплексу і, перш за все соціального, а також на відновлення рекреаційних ресурсів, відродження духовності нації.

Слід зазначити, що застосування економічних механізмів впливу державного регулювання на розвиток рекреаційної сфери повинно супроводжуватися чіткою стратегічною фінансовою політикою щодо рекреаційних підприємств та щодо інвесторів, інших суб'єктів господарської діяльності, пов'язаних із забезпеченням розвитку рекреації на державному, регіональному й місцевому рівнях.

У рамках єдиного рекреаційного комплексу можливо, використовуючи принципи планового бюджетування, побудувати ефективну схему перерозподілу фінансових потоків від надрентабельних секторів (сфера розваг і т.п.) до менш рентабельних (наприклад, засоби розміщення) з метою сталого економічного розвитку всього комплексу. Значення розробки подібної схеми визначається і тим, що рекреаційний комплекс забезпечує потреби у відповідних послугах не тільки приїжджаючих туристів, а й місцевого населення, сприяючи тим самим значному поліпшенню якості життя в регіоні. Підприємства та організації рекреаційного комплексу, надаючи послуги, акумулюють функції обслуговування на рівні структурних підрозділів, що утворюють ієрархію управління. Тому система управління операційними процесами рекреаційного комплексу в цілому і його окремих об'єктів повинна розглядати можливості узгодження та інтегрування обслуговуючих процесів суміжних підприємств, необхідність і резерви розширення виробничої потужності рекреаційного комплексу, підвищення продуктивності праці і поліпшення його якості. Це забезпечується взаємозв'язком виробничого, інвестиційного та інноваційного потенціалів підприємств, що входять в комплекс, при реалізації якої досягнення

основної мети відбувається з найкращими показниками ефективності виробництва послуг. Поставлені завдання можуть бути успішно реалізовані шляхом застосування таких методів як реінжиніринг (метод підвищення ефективності економічного розвитку підприємств туристично-рекреаційного комплексу) та метод регулювання доходів підприємств туристично-рекреаційного комплексу.

У контексті розгляду цього питання, зауважимо, що в нашій країні податкові надходження, як показує практика, головним чином розглядаються як джерело наповнення бюджету, тобто превалює аспект саме їх фінансового забезпечення. На наше переконання їх необхідно використовувати як важливу складову фінансового регулювання рекреаційної сфери, тобто створювати сприятливі умови щодо оподаткування суб'єктів рекреаційної діяльності, наприклад, шляхом зменшення ставки податків на прибуток і додану вартість, також потрібно щодо них частіше застосовувати систему бюджетних трансфертних платежів (дотації, субвенції, субсидії).

Для вітчизняної фінансової науки актуалізується тематики партисипативного бюджетування. Водночас в Україні в якості інструментів залучення громадян до процесу прийняття управлінських рішень найчастіше використовуються громадські слухання чи громадської ради. Часто громадські слухання проводяться формально, і вони здебільшого стають малорезультативними, а громадські ради починають поступово трансформуватися в неточні копії державних органів, основним завданням яких стає лише надання громадської підтримки рішенням, що приймаються органами державної влади. На нашу думку, ситуацію можна змінити саме залученням громадян до процесу вирішення та прийняття рішень через бюджетування за участі громадян. Бюджетування за участі громадян стане дієвим елементом механізму, через який населення приймає рішення або бере участь у прийнятті рішень щодо розподілу всіх або частини доступних державних ресурсів за відповідними цілями, зокрема при розподілі ресурсів на місцевому рівні на розвиток рекреаційної сфери.

Прагматика ринкових умов господарювання надає нові можливості для залучення інвестиційних ресурсів до рекреаційної галузі для оновлення основних фондів підприємств цієї сфери, облаштування нових рекреаційних територій, розробки та впровадження інноваційних технологій надання рекреаційних послуг. На рівні регіону формування умов залучення коштів інвесторів до рекреаційної сфери слід розглядати як поетапний процес, складовими якого виступають розробка інвестиційного паспорту рекреаційної сфери регіону; створення привабливого інвестиційного клімату у рекреаційній сфері регіону; роздержавлення і приватизація об'єктів рекреаційної сфери та розробка комплексно-інвестиційного механізму розвитку рекреаційної сфери регіону.

За умов кризових явищ в економіці та дефіциту бюджетних коштів особливої актуальності набуває робота щодо розробки та реалізації регіональних і місцевих програм розвитку інвестиційної діяльності у рекреаційному комплексі. Такі програми повинні бути спрямовані на заміщення державного бюджетного фінансу-

вання проектів створення інвестиційних фондів, клас-терів, інших об'єктів інвестиційної інфраструктури, залученням коштів іноземних інвесторів, трудових мігрантів. В Україні повинен бути популяризований досвід успішного використання кластерних структур як ефективної форми інвестиційного співробітництва.

Оцінка сучасної системи регулювання державними рекреаційно-туристичними інвестиціями в Україні вимагає чітких рекомендацій щодо покращення даного процесу, а саме: держава повинна визначити зміст і характер державних рекреаційних інвестиційних програм і проектів, спираючись на норми законодавства, так щоб усі проекти, що фінансуються з бюджету, а також через державно-приватні партнерства, проходили належну оцінку та відбір до своєї реалізації; державні інституції повинні ґрунтовно й комплексно розглядати питання щодо розроблення інструменту середньострокового стратегічного планування рекреаційних інвестицій, що має пов'язати державні рекреаційно-туристичні інвестиційні програми зі стратегіями розвитку на загальнодержавному і галузевому рівнях; держава повинна створити сприятливі умови, для того, щоб забезпечити відповідний інституційний потенціал і необхідні людські ресурси рекреаційної сфери України, адже це буде стимулювати процес залучення інвестицій в цю сферу та підвищить ефективність впровадження перспективних рекреаційних інвестиційних проектів [3].

При залученні фінансових ресурсів міжнародних фінансових інститутів необхідно вдосконалити процес створення ефективних бізнес-планів з урахуванням специфіки рекреаційного бізнесу. Ми вважаємо, що в Україні необхідно запровадити діяльність банку інвестиційних проектів щодо розвитку рекреаційних об'єктів. Він сприятиме ефективному розвитку рекреаційної інфраструктури в Україні та створить конкурентні умови для просування рекреаційного продукту за кордон. Такий підхід повинен показати привабливість рекреаційної сфери для потенційних інвесторів.

ВИСНОВКИ

Отже, нами виділено такі державні важелі фінансового забезпечення розвитку рекреаційної галузі: фінансово-кредитні, що передбачають формування сприятливого фінансово-кредитного середовища для розвитку підприємницької діяльності у рекреаційній галузі (мікрокредитування, пільгове кредитування, державне субсидювання, лізинг, тренінги з фінансово-кредитних питань для працівників галузі рекреації); податкові, котрі спрямовані на оптимізацію кількості податків для підприємств рекреаційної галузі, надання податкових пільг під конкретні проекти, головною метою котрих є вирішення регіональних і соціальних проблем, інвестування у рекреаційну сферу (податкове регулювання, оптимізація кількості і величини податків у рекреаційній діяльності; створення сприятливих умов для залучення інвестицій; бюджетне фінансування програм розвитку рекреації; надання податкових пільг).

Таким чином, фінансове регулювання в рекреаційній сфері передбачає створення механізму кредитування, розвиток мережі спеціалізованих фінансово-кредитних та інвестиційних структур, ефективну податкову політику та ціноутворення.

Розвиток рекреаційної сфери в цілому визначається суспільно-економічною системою, частиною якої вона є. Тому зміни в цій системі вимагають нових підходів, стратегічних і тактичних, в організації, управлінні, фінансуванні рекреації по всій її ієрархічній схемі.

Література:

1. Гудзь П. Економічні проблеми розвитку рекреаційних територій / П. Гудзь. — Донецьк: Юго-Восток, 2011. — С. 270.
2. Казачковська Г. Удосконалення організаційно-економічних механізмів функціонування рекреаційно-туристичного господарства / Г. Казачковська // Держава і регіони. Серія: Економіка та підприємництво. — 2015. — № 4. — С. 69—72.
3. Шевченко Г. Підвищення стійкості національної економіки шляхом оптимізації розвитку рекреації / Г. Шевченко // Підвищення стійкості економіки в умовах геоекономічної нестабільності: національний та глобальний виміри: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 27 жовтня 2016 р.). — Київ. — 2016. — С. 31—34.

References:

1. Gudzy, P. (2011), *Ekonomiczni problemy rozvytku rekreatsijnykh terytorij* [Economic problems of the development of recreational territories], Yuho-Vostok, Donetsk, Ukraine.
2. Kazachkovskaya, G. (2015), "Improvement of Organizational and Economic Mechanisms for the Functioning of the Recreational-Tourist Economy", *Derzhava i rehiony*, vol. № 4, pp. 69—72.
3. Shevchenko, G. (2016), "Improving the Sustainability of the National Economy by Optimizing the Development of Recreation", *Pidvyschennia stijkosti ekonomiky v umovakh heoeconomichnoi nestabil'nosti: natsional'nyj ta hlobal'nyj vymiry: materialy Mizhnar. nauk.-prakt. konf.*, pp. 31—34.

Стаття надійшла до редакції 23.11.2018 р.

www.economy.nayka.com.ua

Електронне фахове видання

Ефективна
ЕКОНОМІКА

Виходить 12 разів на рік

Видання включено до переліку наукових фахових видань України з ЕКОНОМІКИ

e-mail: economy_2008@ukr.net

тел.: (044) 223-26-28

(044) 458-10-73